

הזה אין אתה צריך ברכתי והרי שלך לפניך, זהו שאמר הנה משמני הארץ יהיה מושבך כבר זהו מזומן לך מחלקך ותנאך עם יעקב בבטן אמך ולא לקח יעקב משלך כלום, כי אם דגן ותירוש סמכתיו סמך לבד לקנות בו חיי עולם הבא.

כח (א-ד) ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אותו ויצוהו ויאמר לו לא תקח אשה מבנות כנען קום לך וכו' עד אשר נתן אלהים לאברהם. ולכא אל באור הפסוקים נדקדק.

א. שהיה לו לומר בקיצור ויאמר יצחק אל יעקב לא תקח אשה וכו', למה אמר (פסוק א) ויצוהו ויאמר לו, גם לו מיותר שהרי אליו היה הדבור.

ב. למה הפסיק בברכה בדבר הצווי (שם) לא תקח אשה וכו', היה לו לומר כן ויברך אותו אל שדי יברך אותך וכו' עד (פסוק ד) נתן אלהים לאברהם, ואחר כך יצוהו לא תקח אשה וכו', למה זה הקדים לפרש הצוואה שאמר לו לא תקח אשה ולא גמר הברכה שהתחיל בה ואמר ויברך אותו, ואם הצוואה עיקר היה לו לומר ויצוהו ויברכהו ואחר כך יפרש הצוואה על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, גם הכל מיותר למה אמר גמרא ופירוש, ויברך אותו ויצוהו, וחזר לפרש הצוואה לא תקח אשה וכו' והברכך ואל שדי יברך אותך.

הכתוב (ישעיה מט כג) והיו מלכים אמניך וכו', ודגן ותירוש סמכתיו, ירצה, מה שלקח ברכתו העולם הזה אינו לצורך עוה"ז אלא סמך עזר וסיוע לקנות בהם עולם הבא שאם אין קמח אין תורה^ז, ולכה איפה מה אעשה בני, ירצה, ולך נשאר גהינם ליאפות בו על דרך מה שאמרו רבותינו ז"ל^ח למעלה באמור יצחק מי איפוא הוא הצד ציד וכו', שראה יצחק גהינם ויחרד חרדה גדולה ויאמר מי נאפה פה, והשיב לו הקב"ה הוא הצד ציד על עשו, זהו שאמר ולכה איפוא, לך נשאר גהינם ליאפות בו מה אעשה בני אתה גרמת לעצמך כאשר לא עשית כאשר צויתך את כל דברי התורה הזאת, גם למאן דאמר שלא קבל עליו להמולט, לכן לך נשאר גהינם ליאפות בו. ויאמר עשו אל אביו הברכה אחת היא לך אבי, ירצה, גם אם ברכת את יעקב אחי ברכת העולם הזה גם כן, הנה ברכה אחת היתה לך אבי הרי ב' ברכות היו לך אחת בעולם הבא ליעקב והשניה ברכות העולם הזה לעצמי, הברכה אחת היא לך בדעתך הרי ב' ברכות היו לך ברכני גם אני אבי מחלק עולם הזה שהוא חלקי, ואף אם אין בידי להחליף עם אחי בעולם הבא, ממה שהיה לי קודם תן לי עתה, כי אפשר לא נשאר מה תתן לי. ואומרו אל אביו מיותר ירצה, גם אם איני הגון כדברך אל אביו ירצה בשביל אבי זכותו יגן בעדי, לכן בכה עשו בכי גדול לומר שגם מה שבידו לא ניתן לו, אז ויען יצחק ויאמר אליו הנה משמני הארץ יהיה מושבך, ירצה, לא ברכו עתה מחדש אלא ענין בפיו ויאמר לו לדברי עולם

אוצר החכמה

ט. ב"ר סג יג, עי' לעיל כז א-י, אות ב.

ז. אבות פ"ג יז.

ח. ב"ר סז ב, שהש"ר ד יא, ב.

*השלמת הפסוקים: (א) ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אותו ויצוהו ויאמר לו לא תקח אשה מבנות כנען: (ב) קום לך פרנה ארם ביתה בתואל אבי אמך וקח לך משם אשה מבנות לכן אחי אמך: (ג) ואל שדי יברך אתך ויפרך ויברך והיית לקהל עמים: (ד) וית לך את ברכת אברהם לך ולירעך אתך לרשתך את ארץ מגריך אשר נתן אלהים לאברהם:

ג. למה לא השביעו באלהים כמו שעשה אברהם לאליעזר וכן יעקב השביע ליוסף.

ד. למה לא עשה יצחק הדבר הזה מדעתו לצוות עליו לא תקח אשה מבנות כנען עד שאמרה לו רבקה קצתי בחיי וכו' גם למה לא צוה כן לעשו בכורו שלא יקח אשה מבנות כנען.

ה. אומרו (פסוק ד) ויתן לך את ברכת אברהם, מה ברכה היא זו שלא נאמר באל שדי יברך אותך (פסוק ג).

ו. למה לא באו ברכות אלו למעלה (כו כח) כשברכו ויתן לך האלהים, ששם ביתו לומר ויתן לך את ברכת אברהם.

ז. אומרו (פסוק ד) לך ולזרעך, לך ב' פעמים למה ומן הראוי יאמר ויתן לך ולזרעך את ברכת אברהם, לך מיותר גם אתך מיותר.

ח. אומרו (שם) לרשתך את ארץ מגורך, ותירש את ארץ מיבעי ליה מאי לרשתך, ואם היא היא ברכת אברהם אם כן למה זה גמרא ופירוש היה לו לומר והיית לקהל עמים ותירש את ארץ מגורך.

אוצר החכמה

ט. למה קרא לה שם חדש ארץ מגורך, ולא אמר ארץ הכנעני, או לרשתך את הארץ הזאת.

י'. אשר נתן אלהים לאברהם מיותר, שמה צריך לתת בה סימן, ואם יש לטעות בארץ אחרת יפרש לרשתך את ארץ כנען.

אמנם יובן עם מה שאמרנו פרשת חיי שרה שלא הקפיד אברהם כל כך על דבר שבועת לא תקח אשה לבני מבנות כנען כמו על לא ישיב את בני שמה, יען אין הדבר איסור לקחת אשה כנענית כי כמוה כבנות בתואל ולכן מלובן ברשע, אבל לא יצא

יצחק חוץ לארץ הוא עון פלילי שלא יפסל ביוצא שהוא עולה תמימה לה'. אבל מה שצוה עליו לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני היא מתרי טעמי, הא' שיתחיל הגרות משנולד יצחק, גם בהיותו בארץ כנען יחשב כגר בארץ ונתקיים גר יהיה זרעך בארץ לא להם, מה שאין כן אם יתחתן ביושב הארץ הרי הוא תושב ולא גר, גם תהיה הארץ מתנה לאברהם ולא באה ממשפחת אמם כנענית, והנה כאשר התחיל יצחק להיות גר בארץ והתחילו ליחשב הת' שנה ממנו אין צריך עוד להזהר לא ישאו להם נשים כנעניות, לכן לא הזהיר יצחק לעשו לא יקח מבנות כנען, שהרי אין טעם הרחקתם מחמת איסור אלא להרחיק הנזק שיתחיל המנין משעה שנולד יצחק, וכיון שהתחיל מיצחק שהוא היה גר בארץ כל ימיו לא ישוב ריקם, אבל בהתעוררות רבקה שאמרה קצתי בחיי מפני בנות חת ראה דבריה לצוות על יעקב לא תקח אשה מבנות כנען, כי אם לוקח יעקב אשה מכנען הרי נתחתן יצחק בכנעני וגם גרות יצחק תתבטל שהרי גם הוא תושב הארץ נקרא בהתחתנו כם לגמרי, ומה שנשא עשו כנענית לא נקרא חיתון דכתיב כי ביצחק וכו' ביצחק ולא כל יצחק, לכן אמר יצחק בלבד הנה המתברך הוא ירש את הארץ, לכן ראוי לצוות עליו לא תקח אשה מבנות כנען, שהיורש את הארץ יהיה גר ת' שנה בארץ לא להם וצריך שלא יהיה תושב כי אם גר ואם יקח אשה מכנען הרי הוא תושב, לכן תלה הצווי בדבר הברכה ויברך אותו ויצוהו, ירצה, בשביל שברכו ברכה האמורה למעלה לכן צוהו, שצוהו זו אינה מחמת איסור כי אם בכלל הברכה שיתקיים גר יהיה זרעך מאז, לכן צוהו כן שאחר הברכה בא דבר הגלות וירושת הארץ וצריך להיות גם הוא בגרות, לכן ויאמר לו לא תקח אשה וכו'. זהו

כנען הרי אתה תושב בארץ מחמת אשתך. וטענה ב' אשר נתן אלהים לאברהם, לרשתך הארץ אשר נתן אלהים "לאברהם" לא מחמת הכנעני שתחתך בו, שיאמר לא נתן אלהים לאברהם כי אם ירושה היא להם מאבי אמם הכנעני יושב הארץ.

ואין מקרא יוצא מידי פשוטו ויתן לך אח ברכת אברהם. שברכו הקב"ה יהיו צדיקים כיוצא בך כמו שאמר הכתוב (בראשית טו ה) כה יהיה זרעך ואמרו רבותינו ז"ל¹ צדיקים כיוצא בך, גם אתה תהיה כמוהו להיות בניך כיוצא בך צדיקים כמוך, זהו שאמר לך ולזרעך אתך, ירצה, יתקיים ברכה זו לך גם לזרעך אתך בדומין לך צדיקים כמוך, גם אם אני לא נתקיים בי שהרי עשו אין שם שמים שגור בפיו, אלא נתקיים בזרעי היוצא מחלצי אתה בני, אבל אתה לא כן אלא לך בפרטות יתקיים תהיה מטתך שלימה, ולזרעך אתך לרשתך את ארץ מגוריך, ירצה, יהיו בניך צדיקים כיוצא בך כדי שיזכו לרשת את הארץ. או יאמר ויתן לך את ברכת אברהם, ירצה מה שאמר הכתוב (בראשית כד א) וה' ברך את אברהם בכל, להיותו שליט בב' יצירי², גם אתה תהיה כמוהו שכן כתיב כה יהיה זרעך, וזר גרמא לרשתך את ארץ מגוריך.

כח (ו-ט) וירא עשו כי ברך יצחק את יעקב וכו' עד סוף הפרשה. ולבא אל ביאור הפסוקים נדקדק.

ג. עי' ב"ב יז ע"א.

שאמר ויאמר לו דוקא לו בלבד אמר דבר זה לא לצוות כן לבניו, שהשבטים הורשו ליקח מבנות כנען כיון שאין איסור בדבר אלא על דבר תועלת יתחיל השעבוד מיום שנולד יצחק וכבר גר שם יצחק גם יעקב, ואין לחוש אם יקחו השבטים מבנות כנען שהרי הם עצמן יהיו גרים במצרים ממש, לכן לא השביעו באלהים על הדבר יען הוא מעצמו יזהר עוד לקצר גלות בניו במצרים, לא כן אליעזר עבד אברהם שהוצרך שבועה שלא ישיא יצחק בנות כנען שמה איכפת לו בדבר.

לכן נאמר ואל שדי יברך אותך. כמו שאמרו רבותינו ז"ל³ בא ואברכך ברכה של גליות, שעתה הוא גולה כבניו הגולים וממנו מתחיל הגלות. ואמרו ויתן לך את ברכת אברהם, ירצה, שגם אם הוא גר בארץ לא לו יהיה נשיא אלהים, בכל מקום שילך יהיה נחשב לשר וחשוב לא לעבד מושלים, זהו שאמר לך דוקא אבל זרעך יהיו משועבדים. גם לזה אמר לך ולזרעך אתך, ירצה, גם זרעך אתך בהיותם עמך יהיו כמוך מלכים ויועצי ארץ, לא כן אחרי מותך כי משנפטר אבינו יעקב נסתם עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד, זהו שאמר לך ולזרעך אתך. ואמר לרשתך את ארץ מגוריך אשר נתן אלהים לאברהם, לומר תדע למה אני מצוה לך לא תקח מבנות כנען, בשביל לרשתך את ארץ מגוריך תהיה גר בארץ לא תושב ומיד יושלם הגלות, לכן קראה ארץ מגוריך לא תושב אתה בה כי אם גר, ואם תקח בנות

א. ב"ר עה ח.

ב. במדב"ר ב יב.

*השלמת הפסוקים: (ו) וירא עשו כי ברך יצחק את יעקב ושלח אתו פדנה ארם לקחת לו משם אשה ככרכו אתו ויצו עליו לאמר לא תקח אשה מבנות כנען: (ז) וישמע יעקב אל אביו ואל אמו וילך פדנה ארם: (ח) וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו (ט) וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל בן אברהם אחות נכיות על נשיו לו לאשה: